

А. Дзюбенко
здобувач ОС «магістр»
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського

A. Dzyubenko
master's student,
Vinnytsia Mykhailo Kotsubynsky
state pedagogical university

Л. Дабіжа
старший викладач Вінницького державного
педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського

L. Dabizha
Senior teacher of Vinnytsia State University
Mykhailo Kotsiubinsky Pedagogical University

РОЗВИТОК ЕВРИСТИЧНОГО МИСЛЕННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ ГРАФІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

***Анотація:** У статті проаналізовано особливості розвитку евристичного мислення дітей молодшого шкільного віку на уроках математики, обґрунтовано доцільність використання графічних засобів навчання, запропоновані розробки завдань для розвитку творчого мислення учнів.*

***Ключові слова:** евристичне мислення, творче мислення, елементи графіки, графічна діяльність.*

***Abstract:** The article analyzes the peculiarities of the development of heuristic thinking of elementary school children in mathematics lessons, substantiates the feasibility of using graphic teaching aids, proposes the development of tasks for the development of students' creative thinking.*

***Key words:** heuristic thinking, creative thinking, graphic elements, graphic activity.*

Сучасне суспільство, що зазнало радикальних змін у всіх сферах: політичній, освітній, культурній, економічній, наразі, створює нові пріоритетні напрямки розвитку освітнього процесу, де чільне місце посідає завдання підготовки нової генерації учнів, які будуть здатні висловлювати власну думку, мислити критично та системно, приймати рішення, логічно обґрунтовувати свою позицію, оцінювати ризики, бути творчими та ініціативними. Саме тому, навчання учнів початкової школи має бути орієнтованим на розвиток евристичного мислення й евристичних здібностей задля успішного здійснення ними своєї творчої самореалізації.

Наукове підґрунтя розвитку евристичного мислення полягає у застосуванні доцільних засобів, методів, форм, технологій, що має використовувати педагог ХХІ століття у процесі своєї діяльності задля досягнення поставленої мети.

Актуальність евристичного навчання обумовлюється тим, що воно має на меті відмову від догматичної подачі знань та подальшої їх репродукції, спираючись на потребу сучасної людини у орієнтації в новітньому інформаційному просторі, що не є можливим без ґрунтовних знань англійської мови. Зростання обсягу інформації вимагає від сучасної особистості таких якостей як ініціативність, винахідливість, креативність; набуття яких є неможливим без оволодіння навичками самостійної праці та розвитку творчого мислення.

Сутність творчого мислення, як зазначає, Дж. Гідфорд – перший дослідник даного феномену, має бути розкрита через певні особливості: прагнення до наукової новизни у вирішенні завдань, унікальність та креативність висловлюваних ідей та здатність бачити під оригінальним кутом зору, а також продукувати ідеї у невизначеній ситуації.

С. Рубінштейн у своїх дослідженнях зазначав, що наочний образ – основа мисленнєвої діяльності школярів на уроках. У навчальному процесі молодших школярів ним виступає зображення, одним із видів якого є графіка.

Графічні зображення та їх сприйняття учнями були предметом багатьох досліджень, ми звернули увагу на недостатність вивчення пізнавальних можливостей графічних засобів для розвитку евристичного мислення молодших школярів. Це свідчить про можливі труднощі у оволодінні цілими розділами знань, які базуються на створенні уявних образів, а і позбавляє ефективності проектно-конструкторську діяльність

Проблеми розвитку пізнавальних інтересів та здібностей учнів молодшого шкільного віку, методи їх навчання досліджували ряд українських науковці: Н. Бібік, І. Бех, Б. Друзь, М. Вашуленко, В. Галузинський, Ю. Гільбух, С. Гончаренко, М.Євтух, І. Зязюн, О. Киричук, С. Мартиненко, П. Підкасистий, О. Савченко та інші

Питаннями розкриття художньо-творчого потенціалу молодших школярів займалися Н. Бойко, О. Іванова, В. Клименко, О. Кочерга, О. Пометун, І.Рибальченко, В. Сухомлинський.

На думку В. Лозової, в системі показників, що характеризують навчальну творчу активність, зазвичай, важливими є такі, як ініціативність, організованість, енергійність, самостійність, самодіяльність [3, с. 31].

Сутність евристичного навчання полягає не стільки в передачі учням досвіду минулого та подання шаблонних знань, а скільки в придбанні ними власного освітнього досвіду, що забезпечує особистісне, а в ідеалі і загальнокультурне нарощування знань, досвіду, освітніх цінностей. Мета такої освіти – творча самореалізація учня і вчителя шляхом постійного створення освітньої продукції.

Проаналізувавши ряд праць видатного педагога В. Сухомлинського, наскрізною лінією простежується зв'язок демократичної освіти, що є евристичною за своєю метою, змістом, а також способами взаємодії вчителя та учнів. [7].

Деякі педагоги використовують термін евристичне навчання як «метод навчання, при якому під час освітнього процесу учнів заохочують до виявлення відповіді шляхом спроб і помилок» [5].

Поняття «евристичне навчання» включає в себе:

- творчий процес створення кінцевого результату, продукту;
- пізнавальні процеси;
- психологічні, організаційні та інші види процесів, для здійснення пізнавальної діяльності та творчої активності.

Купалова Г. І., вважає, що «евристичні методи – це спеціальні методи аналізу, що базуються на використанні досвіду, інтуїції фахівця та його творчого мислення. Евристичні методи поділяються на експертні та психологічні» [2].

Ми виділяємо таке пояснення дефініції евристичні методи навчання або методи педагогічної евристики – це різні прийоми і способи, якими користується педагог при навчанні своїх учнів творчого, нестандартного рішення не тільки простих, але і нетривіальних завдань.

Деякі педагоги виділяють наступні можливі види евристичних методів, що можуть бути використані вчителем при організації навчальної діяльності:

- Евристичний урок, який включає в себе завдання на самостійну творчість учнів, наприклад, необхідно придумати свої цифри, надати їй нового значення, створити малюнок, казку з новим поняттям.

- Евристична олімпіада має на меті запропонувати учням можливість творчого підходу до різних предметних областей з урахуванням вікових та індивідуальних особливостей. Результатом такого методу навчання буде творчий продукт невеликого за розміром, що створений в короткий строк;

- Ділова гра є також вдалим методом для розвитку евристичного мислення. Саме гра максимально нагадує дітям навчання в реальних умовах. Ділові ігри найкраще організовувати при розробці та захисті групових проєктів.

- Творчі роботи учнів, що вирізняються типом, об'ємом, часом та мовами для створення та являють собою елемент творчості у заданій на уроці темі.

Для формування евристичного мислення, вважаємо, за доцільним використання системи графічних засобів: робота з геометричним матеріалом, графічні диктанти та евристичні завдання/задачі з використанням елементів графіки.

Як зазначає, Савченко О.Я. у типовій освітній програмі, яка розроблена під її керівництвом одна із змістових ліній «Геометричні фігури» у математичній освітній галузі націлена на розвиток в учнів просторових уявлень; формування здатності розрізняти геометричні фігури за їх істотними ознаками; формування практичних умінь будувати, креслити, моделювати й конструювати геометричні фігури від руки та за допомогою простих креслярських інструментів. Ця змістова лінія має пропедевтичний характер для такого навчального предмету як геометрія [8].

Мета вивчення предмету геометрія, що чекає на учнів у середній та старшій школі є розвиток логічного мислення. Саме тому, завдання початкової школи - надати фундамент для розвитку просторової уяви та логічного мислення учнів молодшого шкільного віку.

Навчальний предмет «Математика» володіє великим потенціалом та можливостями розвитку мислення молодших школярів, однак, не у повній мірі їх

реалізує. Графічна діяльність є однією із ланок пропедевтики розвитку евристичного мислення учнів початкової школи. Збільшення графічної діяльності на заняттях, що пов'язана з геометричними фігурами забезпечить належну теоретичну та практичну базу для інших уроків початкової школи та навчальних предметів середньої, що побудовані на графічній грамоті школярів і створить основу для проектної та конструкторської діяльності.

Варто згадати про наступність між дошкільною та початковою освітою. Для успішної адаптації дитини, необхідно у перші роки навчання в школі продовжувати та поступово розширювати ту діяльність, що була в ДНЗ. Якщо у дошкільному навчальному закладу діти вчать розрізняти геометричні фігури та порівнювати їх із предметами, що схожі за формою, то у початковій школі можна почати використовувати елементи «технічного малювання».

Концепція Нової української школи надає нам можливість у інтегрованому курсі «Я досліджую світ» поєднати навчальний матеріал образотворчого мистецтва з іншими предметами (в т.ч. математики), та створює належні умови для організації систематичної графічної діяльності школярів. Можливості використання технічної тематики на інтегрованих уроках образотворчого мистецтва та математики, мають суттєве значення для вироблення не лише графічних умінь, а і спостережливості, уяви та розвитку евристичного мислення.

Для кращого засвоєння матеріалу графічного характеру, а саме геометричних фігур, рекомендуємо пропонувати дітям завдання з елементами евристичного навчання та «технічного малювання»:

1. Намалуйте трикутник та визначте довжини його сторін.
2. Спробуйте намалювати фігури за заданими параметрами: коло з радіусом – 2 см; квадрат, зі стороною 5 см.

Дітям молодшого шкільного віку надзвичайно цікаво малювати геометричні фігури від руки без використання інструментів, а потім порівнювати свої роботи із початковим завданням.

Якщо мова йде не тільки про розвиток евристичного мислення, а й про дрібну моторику учнів, варто згадати про графічні диктанти. Графічний диктант – це процес створення графічного малюнка по клітинках аркуша. Вони сприяють розвитку уваги, просторової уяви, фантазії, креативності молодших школярів.

Завдання графічних диктантів пов'язані зі створенням геометричних фігур, розрахунком та обчисленням координат. Для виконання завдання необхідно олівці, гумка та бланки у клітинку з відміткою початку диктанту, який надає вчитель.

Малюнки диктантів можуть бути різноманітні: тварини, рослини, транспортні засоби, будівлі, предмети побуту тощо. Приклад графічних диктантів наведено на рисунку 1.

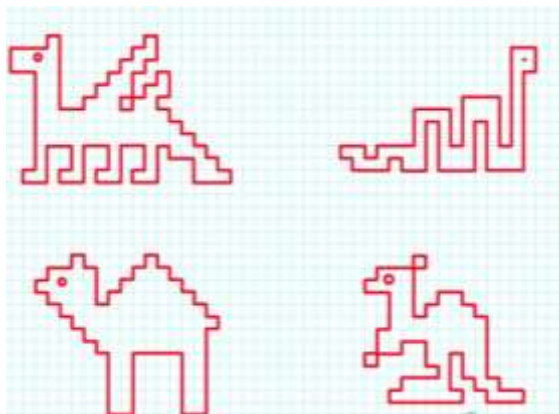

Рис. 1. Графічні диктанти «Дракон», «Змія», «Верблюду», «Кенгуру»

Існує багато видів графічних диктантів: симетрія, за зразком, за стрілочка, слуховий. Усі вони розвивають евристичне мислення молодших школярів. Найголовніше правило, урок для учнів – не іспит, а гра. Завдання вчителя допомагати дитині, стежити за тим, щоб вона не помилялась. Результат роботи завжди повинен подобатись дитині, для того щоб їй знову і знову хотілося малювати по клітинках.

Вбачаємо потребу в розробці евристичних задач та завдань з елементами графіки для повного розвитку евристичного мислення молодших школярів. Евристичні методи навчання є найкращою умовою підвищення ефективності освітнього процесу початкової школи. Адже, вони представлені широким спектром форм організації навчальної та творчої діяльності молодших школярів, для сприяння створення на уроках математики та образотворчого мистецтва розвивального середовища, що в свою чергу впливає на формування в учнів евристичних здібностей, креативного мислення, творчої діяльності, пізнавальної самостійності.

Використання евристичних методів навчання на уроках дозволяє індивідуалізувати навчання, розвивати творчі здібності учнів, здійснювати рефлексію, самооцінку, самоконтроль та самоорганізацію, які є складовими творчої самореалізації молодших школярів.

Література

1. Дабіжа Л. П. Особливості організації образотворчої діяльності молодших школярів з комп'ютерною підтримкою. Наукові записки. Збірник матеріалів звітної науково-практичної конференції викладачів і студентів: Серія «Мистецтво» Вінниця: ФОП Корзун Д.Ю., 2019.
2. Купалова Г. І. Теорія економічного аналізу: навчальний посібник / Г. І. Купалова. – К.: Знання, 2008. – 639 с.
3. Лозова В.І. Цілісний підхід до формування пізнавальної активності школярів. – 2-е вид., доп. / В.І. Лозова ; Харк. держ. пед. ун-т ім. Г.С. Сковороди. – Х. : ОВС, 2000. – 164 с.
4. Мойсеєнко Л.А. Творче математичне мислення: психологічна сутність/ Л.А.Мойсеєнко // Обдарована дитина. – 2016. - №7. – с.20-29.
5. Психологія творчості: Навч. посібник / Автор укладач Т.В. Дуткевич. – Кам'янець-Подільський, 2003. – 132 с.
6. Станіславська Г.П. Розвиток творчих здібностей школярів. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2017. – 64 с.
7. Сухомлинський В.О. Павлівська середня школа. – Вибрані твори в п'яти томах. – К.:

- Рад. школа, 1977. – Т. 4. – С. 7 – 390 с. 60 29. Сухомлинський В.О. Розумова праця і зв'язок школи з життям. – Вибрані твори в п'яти томах. – К.: Рад. школа, 1977. – Т. 5. – С. 53 – 69.
8. Типова освітня програма для 1-2 класу НУШ, розроблена під керівництвом Савченко О. Я. – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-1-4-klas/2019/11/1-2- dodatki.pdf>
9. Шикиринська О.В. Розвиток естетичної культури майбутніх вихователів засобами сучасних цифрових інструментів // Теорія і практика естетичного виховання у закладах освіти: Матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції / за ред. О. С. Радул. – Кропивницький. – 2021 – с.197-198.

С. Драбинюк,

здобувач ОС «бакалавр»

Вінницького державного педагогічного
університету імені Михайла Коцюбинського

Н. Іващук,

здобувач ОС «бакалавр»

Вінницького державного педагогічного
університету імені Михайла Коцюбинського

S. Drabyniuk,

bachelor's student

VinnytsiaMykhailoKotsiubynskiyi

State Pedagogical University

N. Ivashchuk,

bachelor's student

VinnytsiaMykhailoKotsiubynskiyi

State Pedagogical University

**РОЗВИТОК УНІВЕРСАЛЬНИХ ЯКОСТЕЙ ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ
МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА ЗАСОБАМИ ТЕАТРАЛІЗОВАНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
У КОНТЕКСТІ ДОСВІДУ ЄС**

**DEVELOPMENT OF UNIVERSAL QUALITIES OF THE CREATIVE
PERSONALITY OF THE JUNIOR SCHOOLCHILD BY MEANS OF
THEATRALIZED ACTIVITY IN THE CONTEXT OF THE EU EXPERIENCE**

Анотація. У статті розкрито питання формування універсальних якостей творчої особистості. Розглянуто театр як ефективний засіб, який сприяє їх формуванню. Наголошено на потужному освітньо-виховному ресурсі цього виду мистецтва.

Ключові слова: театр, театральна діяльність, фантазія, гнучкість мислення, проблемне бачення, самовираження.